

# Handout KootenBie-isme

## Inleiding

Je krijgt van de leerkracht per groepje een woord toegekend.

Dit woord komt uit het boekje *[Jemig de Pemig: de invloed van Van Kooten en De Bie op de Nederlandse taal](#)* (1999). Gebruik de informatie als startpunt: wanneer werd het voor het eerst gebruikt, door welke typetjes, wat de betekenis is, ...

Dit boek bevat vrijwel geen voorbeelden van Kootenbie-ismen in de pers van voor de tijd van het vroege internet (laat jaren '90). Het boekje spreekt over een uitzending in 1975 en komt dan met een citaat uit de krant van 1996. Dat bewijst eigenlijk niets. Als Koot & Bie dat woord verspreid hebben, dan moeten we dat vanaf 1975 tot nu in de krant vinden. Omdat de microprocessors nu zoveel sterker, sneller en goedkoper zijn dan toen, kunnen we nu hele krantenarchieven doorzoeken binnen een minuut. Het is jullie taak die voorbeelden uit de jaren '70, '80 en de vroege jaren '90 te vinden.

## Opdracht

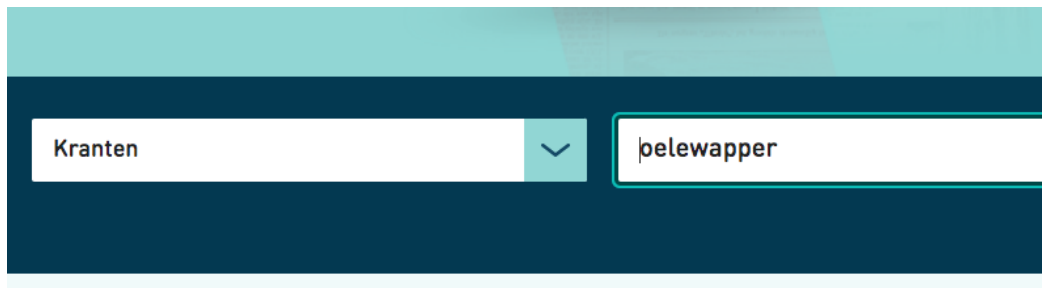
Ga in het krantenarchief <http://delpher.nl> op zoek naar gebruik van dit woord in de Nederlandse kranten.

- **Download eerst de distributiegrafiek** (zie hieronder) ingezoomd op de relevante periode voor je woord als een **png-file** en als **xlsx-file**: die toont in welke jaren het woord hoeveel maal voorkomt.
- **Lees de informatie** hieronder in de file over je woord: misschien bevat het boek een datum wanneer het door Koot & Bie voor het eerst gebruikt werd.
- **Check eerst de allervroegste resultaten**: zijn het *false positives* of echt voorbeelden van je woord? Maak een screenshot (*datum+titelkrant.png*) van je oudste resultaat, al is het een *false positive*
- Ga op zoek naar het **oudste gebruik** van het woord, maak een screenshot (*datum+titelkrant.png*).
- **Probeer bewijs te vinden...**
  - dat van Kooten en De Bie dit woord geïntroduceerd hebben in de Nederlandse taal

- dat ze dit woord niet hebben uitgevonden, maar wel populair gemaakt hebben
- dat ze dit woord niet uitgevonden, noch populair gemaakt hebben
- **Noteer voor elke bron** altijd (best in de bestandsnaam) datum en titel van de krant
- **Zoek op youtube** een sketch van Kooten en Bie die zo nauw mogelijk aansluit bij je woord
- **Schrijf een kort rapport** waarin je je bevindingen, met de nodige bewijzen en bronnen, deelt

## Hoe zoeken op Delpher?

We nemen het willekeurige voorbeeld *oelwapper*:



Bij de resultaten, kies je voor het *grafische icoontje* naast **Weergave**

Delpher Thema's Favorieten Instellingen Handleiding Over Delpher

Kranten oelwapper Zoeken Uitgebreid zoeken

Terug naar kranten

**361 krantenartikelen gevonden**

Zoekterm: Oelwapper x

Sorteer op: datum [0-9]

Weergave

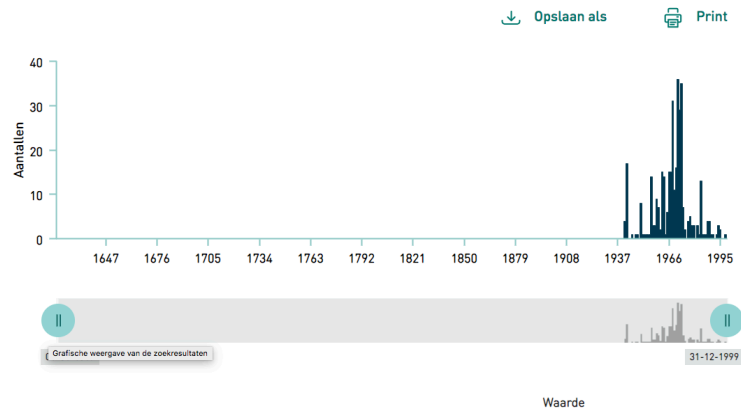
**Dieka hef un scheur in de rok! Deur HERMAN VAN VELZEN.**  
De Graafschap-bode : nieuws- en advertentieblad voor stad- en amt-Doetinchem, Hummelo en Keppel, Wehl, Zeddam, 's Heerenberg, Uift, Gendringen, Sillevolde, Terborg, Varsseveld, Dinxperlo, Aalten, Breedevoorde, Lichtenvoorde, Groenlo, Neede, Eibergen, Bor 06-06-1941

**Dieka hef un scheur in de rok! Deur HERMAN VAN VELZEN.**  
De Graafschap-bode : nieuws- en advertentieblad voor stad- en amt-Doetinchem, Hummelo en Keppel, Wehl, Zeddam, 's Heerenberg, Uift, Gendringen, Sillevolde, Terborg, Varsseveld, Dinxperlo, Aalten, Breedevoorde, Lichtenvoorde, Groenlo, Neede, Eibergen, Bor 06-06-1941

**Van Achterhooische menschen. Tossen Hent en Tössen Jante. Deur HERMAN VAN VELZEN**  
De Graafschap-bode : nieuws- en advertentieblad voor stad- en amt-Doetinchem, Hummelo en Keppel, Wehl, Zeddam, 's Heerenberg, Uift, Gen.

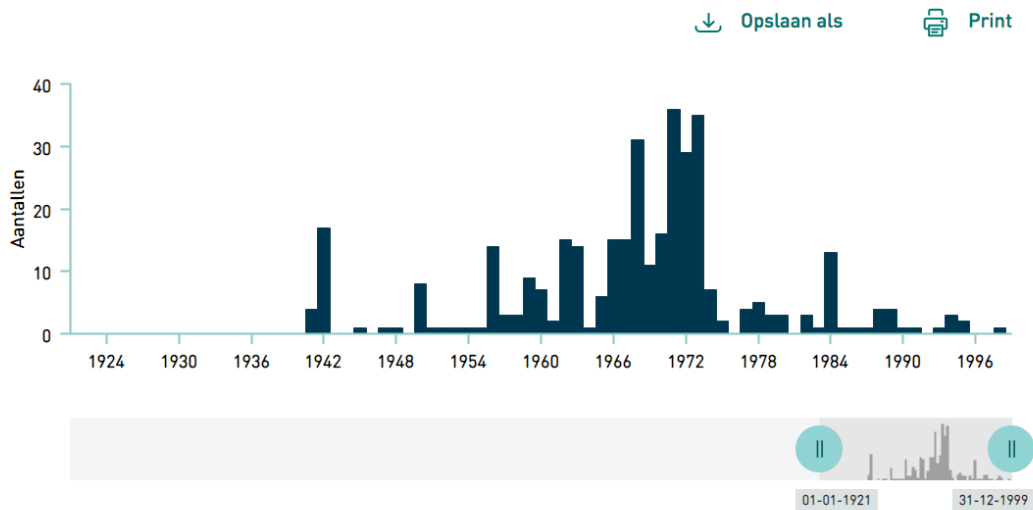
Dan krijg je een voorstelling zoals deze:

### Grafische weergave van zoekresultaten 360 krantenartikelen ⓘ

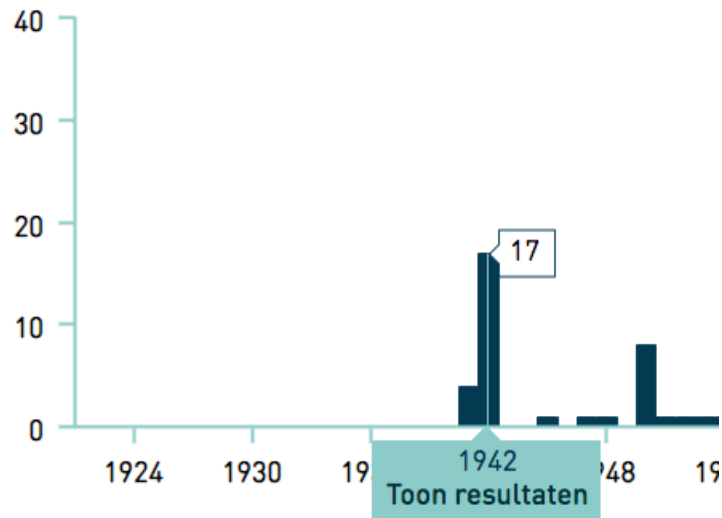


Gebruik de knoppen onder het diagram om **in te zoomen** op de relevante periode:

### Grafische weergave van zoekresultaten 360 krantenartikelen ⓘ



We zien nu duidelijk dat *oelwapper* in de oorlogsperiode verschijnt. Als we over een jaartal zweven met de muis, kunnen we onmiddellijk naar de resultaten van dat jaar gaan:



Als ik op **Toon resultaten** klik, kom ik onmiddellijk in de lijst met artikelen van dat jaartal en kan ik eender welk artikel aanklikken:

**17 krantenartikelen gevonden**

Zoekterm: Oelwapper ×

Periode: "01-01-1942" × t/m "31-12-1942" ×

Filters wissen

Sorteer op: datum [0-9] ▾ Weergave

**Zwolsche Steken.**  
Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant : staats-, handels-, nieuws- en advertentieblad  
14-02-1942

**Zwolsche Steken**  
Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant : staats-, handels-, nieuws- en advertentieblad  
21-02-1942

**Zwolsche Steken**  
Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant : staats-, handels-, nieuws- en advertentieblad  
28-02-1942


**Zwolsche Steker**  
Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant : staats-, handels-, nieuws- en advertentieblad  
07-03-1942

Door op een van de resultaten te klikken, kunnen we nagaan of het krantenartikel echt het woord bevat, of het een verkeerde interpretatie is:



eze  
or-  
eer-  
och  
hij  
ich  
ter,  
uit-  
af  
in  
een  
lm-  
ver.

# Zwolsche Steken



I.

Ik weet, dat het niet past een epistel met „ik” te beginnen. Dat heb ik gelezen in „Hoe hoort het eigenlijk” en dat is zeer, zeer deskundig op dat gebied. Als **Oelewapper** heb ik dat boek nijver bestudeerd en dan word je wellevenskunstenaar tot en met. Want als insect, dat maar zeer terloops met menschen in aanraking komt, weet je natuurlijk niet precies wat past en wat niet past. De

eit  
ere  
or-  
het  
veel  
aar

Het is een bingo en een interessante: het woord krijgt hier zelfs nog een hoofdletter, dus is wellicht afgeleid van een eigenaam?

# Regelneef

## Regelneef

De regelneven en vooral ook regelnicht Margaretha denken dat ze iets nieuws ontdekt hebben. Eens gezellig praten hoe we Zuid-Holland gaan inkleuren. Treintje hier, kasje daar. (*De Fractiespiegel* [van de CDA-Statenfractie Zuid-Holland] maart 1997)

[113]

De oorspronkelijke *regelneef* is slechts één keer op de televisie verschenen. Dat was op 28 april 1977, tijdens de Tweede Lange Avond van het Simplisties Verbond. Wie hem toen heeft gemist en nu op band terugziet, schrikt even, want hij wordt voorgesteld als de *regelneef*, hij heet Loet van Kooten, maar het is overduidelijk... Cor van der Laak. Zelfde haar, zelfde kleren, en voor een deel ook dezelfde taal. Hij zegt weliswaar nog niet *en wel hierom en van die dingen dus*, maar *wel: ze kennen me wel hoor, ze kennen me wel* – woorden die ook Cor in de mond bestorven lagen.



## Positivo

### Positivo

Dat Nederlandse voetballers qua spelopvatting de positivo's van Europa zijn, ziet Dick Advocaat intussen keer op keer bevestigd. (Trouw 15-8-1993)

Het woord *positivo* begon zijn leven als naam van een zangduo. Of misschien beter: van een *reli duo*, want De Positivo's waren gespecialiseerd in religieuze liederen. Zij debuteerden op 20 oktober 1982 met het nummer 'Het Wijnjaar Nul', dat zij voor de molen van Juinen ten gehore brachten. De Bie had een wit pak aan, Van Kooten een gekleurd overhemd met een krullerig motiefje. De Positivo's bleken zich pas twee weken daarvoor tot het christendom te hebben bekeerd. Vóór die tijd noemden zij zich Freddy and his Ruigpoten en

## Krommunicatie

Het woord *krommunicatie* kwam precies 1975 jaar na Christus tot ons. Het is uitgevonden door Van Kooten en De Bie en debuteerde vrijwel gelijktijdig op televisie en op een langspeelplaat. Op 13 mei 1975 besteedden Heer Kooten en Heer Bie bijna een hele uitzending aan *De eerste langspeelplaat van het Simplisties Verbond*. Nu zou dat als schaamteloze reclame worden beschouwd, toen was het humoristisch bedoeld.

Het woord *kromcommunicatie* kwam precies 1975 jaar na Christus tot ons. Het is uitgevonden door Van Kooten en De Bie en debuteerde vrijwel gelijktijdig op televisie en op een langspeelplaat. Op 13 mei 1975 besteedden Heer Kooten en Heer Bie bijna een hele uitzending aan De eerste langspeelplaat van het Simplisties Verbond. Nu zou dat als schaamteloze reclame worden beschouwd, toen was het humoristisch bedoeld.

De eerste zogenoemde simpelpet gaat grotendeels over verschillende vormen van communicatie. Van Kooten en De Bie verzonnen daar allerlei woorden voor die nu nogal melig aandoen, zoals *domcommunicatie*, *hommunicatie*, *kortommunicatie*, *kromcommunicatie*, *mommunicatie*, *sodomcommunicatie*, *verdomcommunicatie* en *verstommunicatie*. Ook in de televisie-uitzending speelden die woorden de hoofdrol, zij het dat *sodomcommunicatie* ('communicatie aan de pikante tint') niet meedeed en *aplommunicatie* was toegevoegd. Van Kooten en De Bie toonden filmpjes en videofragmenten om uit te leggen wat ze met al die woorden bedoelden. Zo lieten zij een fragment zien uit een gesprek van journalist Ad Langebent met minister-president Joop den Uyl. Commentaar van de directie van het Simplisties Verbond: 'Hier is onder het mom van communicatie elk voor zich bezig dat gesprek op punten te winnen.' Oftewel: *mommunicatie*.

Bij het begrip *kromcommunicatie* werd een fragment getoond van Liesbeth den Uyl in gesprek met werkende jongeren. In de samenvatting van de uitzending heet het 'ontwijkende antwoorden in versluimerende termen, dit is *kromcommunicatie*'. Op de plaat kreeg *kromcommunicatie* echter een heel andere definitie. *Kromcommunicatie* heet hier, in het Kootiaans: 'slechts op zo weinig kunnen bogen, dat men grote zwaarwegende indrukbogen moet gaan wekken.' Vertaald in gewoon Nederlands: 'communicatie met voorgewende zwaarwichtigheid.' Een en ander werd verduidelijkt met twee vraaggesprekjes: één met een ronkende vakbondsman ('wij zullen niet aarzelen om onze zwarte piet hard te maken') en eentje met een bombastische korpscommandant.



Kneukfilm

## Kneukfilm

Zeg 'Opel Manta' en veel Nederlanders denken aan forse spoilers en achtervleugels, uitgebouwde spatborden, laawaierige 'sport'-uitlaten, brede wielen, rijen verstralers en mistlampen, zwart gespoten motorkap en zwart vinyl-dak. En aan volksbuurten, Johnny's en Anita's, matjes. Of ze zeggen boeren-Porsche. Poor men's Ferrari. Het voermiddel van B-acteurs in jaren '70-kneukfilms. Of van de Bende van Venlo. (De Volkskrant 5-9-1995)

De eerste Nederlandse kneukfilm werd geschoten door Jacobse & Van Es. Dat gebeurde in 1980. Niet op televisie, maar op een videoband die werd uitgegeven door Polygram. Jacobse & Van Es waren een rage en Polygram wilde daar een graantje van meepikken. Van Kooten en De Bie namen speciaal voor deze band een aantal sketches op. In een daarvan maken Jacobse & Van Es een horrorfilm getiteld *Maagdenzuigers*. Jacobse staat achter de camera en Van Es is verkleed als vampier, met een grote zwarte cape en Draculatandjes. Het is de bedoeling dat hij die in de hals van een aantrekkelijke jongedame zet die in het primitieve studiootje geduldig in een kist ligt te wachten. Maar zover komt het niet, want iedere keer gaat er iets mis. Eerst verliest Van Es zijn tanden, dan smeert hij al ketchup om zijn mond nog voordat hij de maagd heeft gebeten en ten slotte neemt hij, bij opkomst, het hele gordijn mee. 'Leuk voor Peppie en Kokkie,' briest Jacobse, 'maar we zijn hier een horrorfilm aan het maken.'

De opnames worden onderbroken voor een korte commercial, waarin Jacobse & Van Es aankondigen ook andere films te maken.

JACOBSE: 'Wij van Eurosmul Productions brengen ook kneukfilms.'

TEDJE VAN ES, verbaasd: 'Kneukfilms?'

JACOBSE: 'Kneukfilms. Knokfilms waarin ook uh...'

Hij maakt z'n zin niet af, maar het zal duidelijk zijn dat het hier om

1 succes. Hij kan dus ook geen grote bijdrage hebben geleverd aan de verbreiding van het woord kneukfilm. Maar in december 1983 kwam er een tweede kans. Officieel waren Jacobse & Van Es toen al dood. In april 1981 hadden zij geprobeerd een staatsgreep te plegen. Er was geschoten op het Binnenhof, Jacobse & Van Es waren onder witte lakens afgevoerd en verslaggever Roel van Broekhoven had gemeld dat zij op weg naar het ziekenhuis aan hun verwondingen waren bezweken.

Een jaar later bleek dat zij het op een akkoordje hadden gegooid met de Haagse politie. Zij woonden in Argentinië en waren respectievelijk kolonel en adjudant op de Karel Doorman. Van Kooten en De Bie hebben altijd een beetje spijt gehad van deze miraculeuze wederopstanding, 'maar ja, het waren van die lekkere typetjes om te doen'.

Half december 1983 verschenen Jacobse & Van Es nogmaals op televisie. Hoewel Van Es riep 'we zouden niet meer op het toneel, Jacobse', was er ditmaal een goede aanleiding: twee weken daarvoor waren Freddy Heineken en Ab Doderer door de politie bevrijd uit een loods op een industrieterrein in Amsterdam-West. Dit terrein was door de politie omschreven als een 'Jacobse & Van Es-terrein' – een plek met onduidelijke bedrijfjes van vrije jongens. Onder het motto 'Alles is legaal' speelden Jacobse & Van Es op 14 december 1983 op precies dat terrein een aantal sketches over bv-tjes, fiscale constructies, meubels en het verwisselen van nummerplaten van auto's.

Er was ook een sketch over de opname van een 'Kerstkneukfilm' getiteld *Zweepen der wraaks*. De naam Eurosmul Productions was veranderd in Videosmulproductions BV, het onderwerp van de film was veranderd, maar het woord kneukfilm werd nagenoeg op dezelfde manier uitgeserveerd als in de videodesketch van een paar jaar daarvoor. ('Dat is een knokfilm waarin ook een beetje, uh...')

Alle VPRO-kijkers hadden het nu kunnen horen en blijkbaar is het bij velen blijven hangen, want je komt het woord nog geregeld tegen. Zo schreef *De Limburger* in 1994 over de Japanse Manga-films:

Otaku's smullen van Manga Trek in een exotische cocktail van Oosterse vechtkunst, futuristisch terrorisme, horror, SF en seks.

Doemdenken

## Doemdenken

Hylke Tromp is een typische 'platlander', zoals zovele doemdenkers: de wereld is eindig en we kukelen over de rand. (Trouw 22-11-1995)

Geen ander woord van Van Kooten en De Bie is zo aangeslagen als *doemdenken*. Het is zo succesvol dat bijna niemand meer weet dat het door hen is verzonnen. Sterker nog: het is zo ingeburgerd dat zelfs Van Kooten en De Bie zich soms nauwelijks meer kunnen voorstellen dat zij het hebben bedacht.

Toch is dat zo. En het kwam niet zomaar uit de lucht vallen, ze hadden er echt even op moeten broeden, vertelde De Bie aan Humo:

Soms lanceren we nog wel zo'n woord dat een beetje door [lees: verder] is getrokken. Als je dat drie of vier keer in een uitzending gebruikt, weet je dat groepen dat gaan gebruiken, en dat het op straat zal worden geroepen. *Vrije jongen* is bijvoorbeeld zo'n woord. Wij vinden het leuk dat woorden die wij hebben gebruikt los van ons komen te staan. *Regelneef* bijvoorbeeld is een Van Dalewoord geworden: dat vinden we nou eens leuk. Dat komt uit een programma rond neven van ons. Het gekste voorbeeld is het woord *doemdenken*. Dat geloof je niet meer, dat lijkt altijd al te hebben bestaan. Het komt uit een uitzending waarin we naar Nieuw-Zeeland emigreerden. In de week voor de uitzending viel het woord *Derde Wereldoorlog* wel drie keer, met al die zwart-

Ook destijds waren Van Kooten en De Bie al trots dat *doemdenken* snel in de media werd opgepikt. Toen Hylke Tromp eind april 1980 in *de Volkskrant* de discussie over de naderende Derde Wereldoorlog voortzette onder de kop 'Doemdenken de uitdaging voor de tachtiger jaren', liet De Bie dit knipsel in een uitzending zien. Er verschenen nog verschillende andere bijdragen waarin *doemdenken* werd gebruikt, aanvankelijk tussen aanhalingstekens of met de toelichting 'dat wil zeggen: het koesteren van een uitgesproken sombere toekomstverwachting'.

[53]

Maar uitleg en aanhalingstekens waren al snel niet meer nodig, want *doemdenken* veroverde Nederland en Vlaanderen stormenderhand. Nog datzelfde jaar verschenen er diverse brochures, pamfletten en redes met dit woord in de titel. Zo opende rector magnificus J. Borgman het academisch jaar van de Rijksuniversiteit Groningen met een rede getiteld *De universiteit en het doemdenken*. Evert Maarten Janssen publiceerde de brochure *Doemdenken of daasdenken?* en de Theologische Faculteit in Brussel kwam het jaar daarop met het pamflet *Van doem en hoop: theologen tegen doemdenken* (waarop P.K. Keizer reageerde met *Het doemdenken moet beter doordenken*).

Kortom, men omarmde *doemdenken*, en kennelijk nodigde juist dit begrip uit tot allerlei vergelijkbare woordspelige vormen. Daar is men trouwens nooit meer helemaal mee opgehouden, getuige recente woorden als *doedenken*, *doendenken* en *broekriem-denken*.

Na Van Kooten en De Bie's lancering van *doemdenken* zijn er verschillende nieuwe samenstellingen met *doem-* gevormd, zoals *doemmuziek* ('muziek die een somber beeld schetst van de toekomst van de mensheid') en *doemscenario* ('pessimistische veronderstelling van iets wat nog moet gebeuren'). Dat laatste woord komt vrij vaak voor, maar háált het nog altijd niet bij *doemdenken*, dat inmiddels allerlei gedaantes heeft aangenomen. In *de Volkskrant* waren de afgelopen vijf jaar onder meer *doemdenk*, *doemdenk-actiefilms*, *doemdenkende*, *doemdenker*, *doemdenkerig(e)*, *doemdenkerij*, *doemdenkprofeet*, *doemdenkt* en *getto-doemdenkers* te vinden.

Omdat de meeste mensen zijn vergeten dat *doemdenken* pas in 1980 door Van Kooten en De Bie is bedacht, wordt het ook gebruikt in teksten over zaken en personen van ver voor die tijd. Bijvoorbeeld

Add bookmark

literaire doemdenken in de jaren dertig of over een doemdenkende Hagenaar uit de negentiende eeuw.

- 54] In hun boeken bieden Van Kooten en De Bie slechts zelden onderdak aan woorden of uitdrukkingen die zij zelf hebben verzonnen, maar voor doemdenken maakte Wim de Bie een uitzondering. In 1988 liet hij Walter de Rochebrune dit woord juist verketteren:

Doemdenken... welke domoor heeft dat toverwoord van de jaren zeventig ooit verzonnen! Ha! Eindelijk greep op de tijd. We moeten niet doemdenken, jongens... Werden forums, congressen en symposia aan gewijd. De tijdgeest had een gat gegraven waar iedereen indonderde. Waarom gaat de wereld naar de verdoemenis? Makkelijke verklaring: door het doemdenken natuurlijk! En maar lullen over het doemdenken... maatregelen nemen ho maar!

Doemdenken als toverwoord van de jaren zeventig – het lijkt er sterk op dat De Rochebrune te weinig naar Van Kooten en De Bie heeft gekeken.

Natuurleuk



## Natuurleuk

Typisch voor het duo is het belachelijk maken. Het belachelijk maken van wat opgeblazen is, van wat niet natuurleuk is, van wat vals is. Het Simplisties Verbond was niet alleen satire, het was tevens hun credo. (Het Parool 10-3-1998)

Hoe noem je iemand die van nature leuk is? Iemand die ongekunsteld grappig is? Kees van Kooten bedacht hiervoor in 1975 de term natuurleuk. Hij deed dat in een artikel in de *Haagse Post* over humor in de jaren zeventig. De kop vroeg: 'Is Woody Allen natuurleuk?' Het antwoord luidde: nee, Van Kooten vond van niet. Hij vond Allen te koket, te belezen, soms ook te makkelijk. In de woorden van Van Kooten:

Woody bemerkte dat zijn verbale cartoons, gesproken, niet werkten. Hij moest eerst een duidelijk mannetje zien te worden uit wiens mond de waanzin redelijk en 'natuurleuk' zou klinken. Het ging er dus om een karakter te ontwikkelen dat logisch achter alle absurde grappen zou oprijzen.

Het woord natuurleuk valt in dit artikel een paar keer en Van Kooten geeft er zelfs een – nogal cryptische – definitie van: 'Natuurleuk is geen Hard Leuk maar Zacht Leuk.'

Volgens ingewijden is het woord in kringen van Van Kooten en De Bie-fans nog regelmatig te horen, maar in kranten en tijdschriften heeft het zich nooit echt losgezongen van z'n maker. Zo schreef *Het Parool* in 1992: 'Het is het soort filmleut dat moet doorgaan voor komisch. Het is allemaal goed bedoeld, maar het werkt voor geen meter. De film hobbelt van de ene flauwe gimmick naar de andere, zonder dat hij ook maar 'n keertje, om met Van Kooten te spreken, natuurleuk wordt.'

Een paar jaar later stond er, in dezelfde krant: 'Af en toe, vooral voor de pauze, gunde Torn zichzelf wel erg veel ademruimte en

# Demonstratie

niet in het boekje